טורו ואני בארץ הפלאות

"רק כשהארנבון ממש הוציא שעון מכיס האפודית שלו והסתכל בו ואז נחפז הלאה, אליס זינקה על רגליה, כי הבזיקה במוחה המחשבה, שמימיה עוד לא ראתה ארנבון עם כיס של אפודית..."

הרגשות שלנו לגבי גילנו מעוצבים באופן רדיקלי על ידי התרבות והסכמות החברתיות שבתוכן אנחנו חיים. הבה נסתכל קצת על משברי הגיל התקופתיים שלנו מבעד לקטגוריות הזמן התרבותיות. הרמז הראשון שאיתו נקפוץ למחילתו של הארנב הוא שהתרבות המערבית מבקשת לנצח את הטבע, להכניס בו קצת משמעת. אחת הדרכים לעשות זאת היא לחלק את הזמן, בתחילה באופן גס לעונות וחודשים ולאחר מכן ליחידות הולכות וקטנות שניתן לארגן ולתכנן, בלי תלות במשתנים כמו גשם, בצורת או וסת.

ובכן נרד במורד המחילה:

טורו לא ידעה בדיוק בת כמה היא עד לפני חצי שנה. עד שעלתה לארץ, הקונספט של יום הולדת היה זר לה.

כמו אצל רבים מן היהודים הכפריים באתיופיה, תאריך הלידה של טורו לא נרשם או תועד בשום מקום. היחס האתיופי לזמן, גיל וזקנה נובע מתוך תרבות שבמרכזה תפיסה מחזורית, השונה במהותה מן התפיסה הלינארית האופיינית לתרבות המערב.

כשעלתה לישראל לפני 30 שנה, הפקיד בשדה התעופה העיף בה מבט ובהינף חותמת המציא לה תאריך לידה. מאז הסתובבה כל השנים בין אלו שבכל שנה מחדש מדייקים את מועד הולדתם, בעוד היא מרשה לעצמה את הספק שהתיר לה לחיות כמו בת בלי גיל.

לפני חצי שנה פגשה חבר שחישב מחדש את גילה והטיל אותה בבת אחת אל העשור הרביעי של חייה. טורו שקעה בדיכאון ובהרהורים על הזקנה שקפצה עליה באמצע החיים. "העובדה שלא ידעתי מהו הגיל שלי, הגנה עליי. עד אז לא הייתי עסוקה במספר, בתאריך אחד שבאמצעותו אני מגדירה את מצבי." כמו עליסה בארץ הפלאות, טורו ראתה לפתע את עצמה באור אחר. קמטים שהסתתרו קודם לכן התגלו לפתע ומכאובים צצו מאי שם. בכך נפרץ ה"סכר" האחרון בתפיסה של טורו, אשר הגיעה מעולם ומתרבות שבהם הזקנה היא חיובית ועתירה בכבוד ופריבילגיות.

חישוב גילה המדויק גרם לה להתבונן בחייה באופן מערבי: אנשים במערב מתייחסים לימי ההולדת שלהם כצומת שבה יש לבחון מה השיגו עד כה. אין פלא שאופן חשיבה כזה מוביל אותנו לחוות משברי גיל – משברים שנובעים לא פעם מתחושה של הספק נמוך – עד כמה היינו יעילים בהשגת המדדים החברתיים של תפוקה וכמות. המתנות שאנו מקבלים נראות לעיתים כמעין פיצוי על המאמץ שעשינו בעולם העבודה.

למעשה ייתכן כי "משבר אמצע החיים" שלנו הוא תולדה של הדרך שבה אנו כפרטים מגשימים בגופנו ובנפשנו את העידן התעשייתי. המפעל והמכונה, כרטיס העובד והשעון הפכו את היעילות והציות למצוות כמו־דתיות. לפני היות המכונה, תלמידים לא למדו בבתי ספר המוניים, חשמליות לא סונכרנו על פי שעון גריניץ', ואנשים עשו אהבה גם באמצע היום. המסקנה שלי, חוששני, היא שמשברי הגיל שלנו הם פרי הנדסה חברתית.

מאתגר אותי לחשוב על הקוסמולוגיה המאפיינת את עולמה של טורו, קוסמולוגיה שבה התנהלות בהתאם למחזורי הטבע היא המובן מאליו והראוי.

הזמן ה"מזרחי", על מחזוריותו ועל "אי הדיוק" שבו, היה אחד מן המרכיבים הכי מושמצים במפגשים הבין תרבותיים מהעת הקולוניאלית ועד ימינו. ברבים מהתיאורים בספרות ובמחקרי אנתרופולוגיה מתקופת הכיבושים האירופאיים, המזרח נתפס על ידי המערביים כעצל ולפיכך מנוון. היעילות המערבית, שנתפסת כעליונה ומנצחת, קשורה בטבורה לאופן שבו המערב ממסגר את הזמן כנע קדימה. הזמן המערבי הוא זמן לינארי, ומתנגד למחזוריות הטבעית.

כשאני חושבת על השאלות שמביא המפגש ביני לבין טורו, שבוע לפני יום ההולדת הפרטי שלי, הייתי רוצה לבדוק את האפשרות ש"המזרח" מציע. לזכור שיש לי זכות להתנגד לרעיון שהזמן הוא "אדון" קשוח וקפדן, ארנב נוירוטי בחליפה עם שעון. לזכור שיש חברות שלמות שמתארגנות אחרת ביחס לזמן והן מציעות אלטרנטיבה שראוי להשתהות עליה.

והנה פתח יציאה מן המחילה:

כל מה שחלף עבר בחלקו האחד של הכדור, עדיין קיים ומתפקד בחלקו האחר. כששני החלקים נפגשים נוצר רגע קריטי של חיכוך תודעות. אז מתרחש הקסם האמיתי של המפגש הבינתרבותי – הוא מאפשר לנו להזדעזע מהמובן מאליו של התרבות שלנו, לבקר אותה באופן אנליטי ונוקב, לתת לאפשרויות אחרות לחלחל ולאפשר לעצמנו להיות מושפעים.

השנה ביום הולדתי אצא אל האחו, אדליק מדורה ואשתה בּוּנָה[1] עם טורו.

---

1. קפה באמהרית